

<https://doi.org/10.31891/2415-7929-2025-33-13>

УДК [811.161.2'0'373'24'27:172.15](=1:477:100):378.02.011.3-051-047.22

МАЦЮК Галина

Львівський національний університет імені Івана Франка

<https://orcid.org/0000-0001-8601-4742>

halyna.matsyuk@lnu.edu.ua

ПОНЯТТЯ «МОВНА СТІЙКІСТЬ»: РОЗВИТОК ЗМІСТУ І ЗМІНА МОВНОЇ ФОРМИ ПІД ВПЛИВОМ НОВИХ ДЖЕРЕЛ АНАЛІЗУ

Стаття присвячена розкриттю оновленого змісту поняття і зміні його форми до терміна «мовна стійкість індивіда, групи, народу». В основу теоретичної бази аналізу покладено положення українських мовознавців про потребу розвитку методики викладання фахових дисциплін для формування професійної компетентності магістрів-філологів та про перебіг формування теорії мовної стійкості. Джерела аналізу – щомісячні випуски журналу «Нові дні» за період 1950–1969 рр. (редактор Петро Волиняк), які не були досліджені з соціолінгвістичної перспективи. Для розкриття нових ознак змісту поняття, зафіксованих у текстах журналу, застосовані якісні методи: метод вибірки, елементи дискурс-аналізу та контекстуально-інтерпретаційного аналізу. Мовознавці з'ясували зміст поняття «мовна стійкість» щодо індивіда та народу, однак висновки автора засвідчують ще про мовну стійкість як ознаку групи (спільноти) українців у різних країнах поселення. Отримані в статті результати сприяють розвитку не тільки мовознавчої теорії про зв'язки мови, мовної стійкості та ідентичності, але й кодифікації соціолінгвістичної терміносистеми і розширенню прикладів для ілюстрації змісту поняття в різних дисциплінах соціолінгвістичного циклу.

Ключові слова: соціолінгвістика, методика, зміст і форма поняття, діаспора, українська мова, журнал «Нові Дні», поняття «мовна стійкість індивіда, групи, народу», одноіменний термін.

MATSYUK Halyna

Ivan Franko National University of Lviv

THE CONCEPT OF 'LINGUISTIC RESILIENCE': THE DEVELOPMENT OF CONTENT AND CHANGES IN LINGUISTIC FORM UNDER THE INFLUENCE OF NEW SOURCES OF ANALYSIS

The relevance of the research topic is determined by the necessity to develop teaching methods for various sociolinguistic disciplines, with a particular focus on the creation of a bank of examples for the argumentation of sociolinguistic categories in courses (eight in total) studied by students of the Faculty of Philology of Ivan Franko National University of Lviv. The article is devoted to revealing the updated content of the concept of 'linguistic resilience' and changing its form to the term linguistic resilience of an individual, group, or nation under the influence of new sources of analysis – publications of the diaspora.

The theoretical basis of the article is founded on the provisions of the methodology of teaching various linguistic disciplines (O. Kostiv, D. Mazuryk) and on the substantiation of the theory of linguistic stability in the works of A. Zagnitko, H. Matsyuk, I. Renchka, and O. Trachenko. The analysis drew upon the monthly issues of the magazine *Novi Dni* (New Days) from 1950 to 1969 (edited by Petro Volyniak), which had not previously been examined from a sociolinguistic perspective. A range of qualitative methods were employed to analyse the publications, including sampling, discourse analysis and contextual-interpretative analysis. This approach enabled the identification and systematisation of novel aspects of the concept of 'linguistic resilience'. While the works of researchers elucidate the meaning of this category in relation to individuals and nations, the author's conclusions also attest to linguistic resilience as a feature of a group (community) of representatives of the Ukrainian minority outside mainland Ukraine. The results of the analysis contribute to the codification of the sociolinguistic terminology system. Concurrently, they provide new examples of the concept's content when characterising it in various disciplines of the sociolinguistic cycle.

Keywords: sociolinguistics, methodology, the content and form of the concept, diaspora, the Ukrainian language, 'New Days', the concept of 'linguistic resilience of an individual, group, or nation', and the same term.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Досвід викладання дисциплін соціолінгвістики на філологічному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка [25] засвідчує про потребу формування методики викладання предметів соціолінгвістичного циклу¹, одна із проблем якої – знання і коректне використання соціолінгвістичних понять з науковою та комунікативною доцільністю, а також добір до них ілюстративного матеріалу, що постійно оновлюється під впливом нових джерел аналізу. Якщо взяти до уваги перелік нормативних та вибірових курсів, які слухають бакалаври та маїстри («Вступ до соціолінгвістики», «Мовна політика: світ і Україна», «Мова та ідеологія», «Знання про мову та суспільство в середній школі», «Багатомовність і мовна політика в ЄС», «Мовна політика і мовне законодавство в Україні та ЄС», «Створення текстового контенту з проблем взаємодії мови та суспільства», «Мова та ідентичності в Україні: динаміка змін в роки російсько-української війни»), закономірно виникає питання про оновлення змісту соціолінгвістичних категорій прикладами, які б не повторювалися під час пояснення в різних курсах та в завданнях для самостійної роботи студентів.

¹ Свого часу О. Костів та Д. Мазурик вже сформулювали завдання розвитку методики викладання фахових дисциплін для розвитку професійної компетентності маїстрів-філологів [17], сьогодні постає конкретна проблема розвитку методики дисциплін соціолінгвістики.

Новий ілюстративний матеріал, зафіксований у періодичних виданнях діаспори, ще не впроваджений у підручники чи посібники з соціолінгвістики, хоча різні аспекти мовного життя за межами материкової України вже досліджені, зокрема статус і функції української мови, двомовність, різновиди корелятивної взаємодії мови та соціуму, мовна норма, кодифікація, мовний вжиток різних поколінь носіїв української мови в різних країнах. Ці та інші питання сьогодні вже стали об'єктом міждисциплінарного наукового аналізу географів [13], істориків [2], юристів [5] чи мовознавців, які досліджують зв'язки між мовою та ідентичністю [1], розкривають авторські теорії мови, наприклад, Богдана Рудницького [19] чи Юрія Шевельова [18], особливості мовлення носіїв-білінгвів [16], використовують матеріали періодичних видань діаспори для вивчення питань з різних розділів мовознавства [22]. Публікації журналу «Нові Дні», який виходив у Канаді в 1950–1997 рр. тільки українською мовою, до сьогодні маловідомі. Їхня соціолінгвістична інформація, відображаючи зв'язки між українською мовою та соціумом у нових країнах проживання її носіїв, все ще не донесена до студента-філолога.

Аналіз останніх досліджень чи публікацій

Журнал «Нові Дні» чи не вперше схарактеризований у дисертаційній праці Михайла Боровика «Українсько-канадська преса та її значення для української меншини в Канаді» (Мюнхен, 1977), який його розглянув у широкому контексті українських джерел 1903–1967 рр. [4]. З сучасних дослідників журналу М. Яблонський розкрив редакторську політику, проаналізувавши комунікацію редакторів із читачами [32], А. Новікова – правопис, лексику і стилістику текстів журналу, мовні контакти та типи мовної інтерференції [22], С. Козак – особливості функціонування видання [15].

Проблематика номерів журналу насамперед ілюструє мовну стійкість редакторів та авторів: публікації виходили тільки українською мовою в іномовному середовищі 47 років, висвітлюючи різні питання суспільного буття українців як групи за межами рідної землі та як народу в Україні. Усі редактори дотримувалися концепції свого першого колеги, Петра Волиняка, пріоритетною була комунікація з читачами і реакція на їхні запити. До 1991 р. журнал доносив інформацію про діаспору та материкову Україну в складі СРСР, після 1991 р. з журналом почали активніше комунікувати дописувачі з України, які відкривали для себе збережений український світ діаспори.

Зміст соціолінгвістичної категорії «мовна стійкість» як здатність протистояти загрозі втрати своєї мови сьогодні розкрито в мовознавчому та лексикографічному вимірах. У розділі «Проблема захисту мов і мовного відродження» колективної монографії «Мова і мовознавство в духовному житті суспільства» (2007) Орест Ткаченко для позначення мовної стійкості використовує терміни: *мовна стійкість народу* [20, с. 16], *мовна стійкість українського народу* [20, с. 22], *мовна стійкість у слов'янських народів* [20, с. 22], *мовна стійкість, виявлена єврейським народом* [20, с. 31], хоча, характеризуючи зміст поняття, учений надає перевагу формі терміна *мовна стійкість*. Дослідник обґрунтовує, що «національна традиція, національна свідомість і солідарність, національна культура, національний мир і співробітництво з усіма народами, а насамперед з тими, з ким живемо разом на одній території, – ось ті джерела, що живлять мовну стійкість, поступово підводячи народ до мовної стабільності» [20, с. 14-15]. Уже доведено не тільки зв'язок мовної стійкості з поняттям «мовна стабільність», але й з категоріями «мовна поведінка», «мовна свідомість», «мовна ситуація» [23], «неповнота культури (літератури)» [20, с. 31], «неповнота нації» [20, с. 79], «повноетнічна мова» [20, с. 123], «національна культура» [20, с. 125] та ін.

Як правило, у працях науковців термін *мовна стійкість* позначає ознаку народу, причому не тільки українського, але й слов'янських, які теж поставали перед загрозою втрати своєї мови (через різні передумови реалізації перелічених джерел, що живлять мовну стійкість).

Водночас термін *мовна стійкість* позначає ще й ознаку індивіда. У цьому випадку еталоном може слугувати життя Еліезера бен Єгуди, за словами О. Ткаченка, «генія і фанатика відродження івриту, який багатьох надихнув своїм прикладом, заговоривши з часу приїзду в Палестину раз і назавжди тільки на івриті і цим змусивши повірити, що ця мова може зажити новим життям» [20, с.] До сьогодні вже вироблено практичні рекомендації про те, як індивідові (а конкретно школяреві) стати мовно стійким: потрібно регулярно використовувати мову, працювати над граматикую та вимовою, збільшувати словниковий запас, вдосконалювати навички письма і читання, вивчати мову в різних текстах, адже мовна стійкість – це процес [14].

Термін *мовна стійкість* відсутній в енциклопедії «Українська мова», у словнику сучасної лінгвістики Анатолія Загнітка є відповідники: *стійкість мови*; *стійкість мовна*; *стійкість мовних норм* [12, с. 392].

Зі сказаного очевидно, що термін закріплює мовну стійкість як ознаку індивіда та народу в несприятливих політичних та культурних обставинах й означає здатність цих суб'єктів зберігати знання рідної мови і послідовно її використовувати, не піддаючись впливам сильнішого коду.

Однак матеріал публікацій періодичних видань діаспори дозволяє виокремити мовну стійкість ще одного суб'єкта комунікації українською мовою – групи (спільноти) українців, які в силу різних причин покинули Україну й оселилися в країнах Європи, Північної та Південної Америки, Австралії.

Формулювання цілей статті

Мета статті полягає в дослідженні змісту соціолінгвістичної категорії «мовна стійкість» як ознаки меншості (українців діаспори) на матеріалі публікацій журналу «Нові Дні» 1950–1969 рр., коли видавцем-редактором був Петро Волиняк. Мовна стійкість групи в іномовному середовищі – ще недосліджений аспект змісту поняття, який дозволить його конкретизувати до категорії «мовна стійкість індивіда, групи, народу» та до появи оновленої форми одноіменного терміна, що вплине на розбудову теорії української соціолінгвістики про зв'язки між мовою, мовною стійкістю та ідентичністю.

Виклад основного матеріалу

Засновником, редактором і автором статей для журналу «Нові Дні» в 1950–1969 рр. був Петро Волиняк, або Петро Кузьмич Чечет (1907–1969). Інші головні редактори продовжували його редакційну політику, очолюючи журнал у 1970–1976 рр. (Дмитро Кислиця, 1912–1993 р. н.), 1977–1978 рр. (Вадим Сварог), в 1978–1997 рр. (Мар'ян Дальний, 1924–2007 р. н.) і зберігаючи рубрики: «На актуальні теми», «Люди – події – коментарі», «Вісті з України», «Історія і сучасність», «Героїчна сторінка нашої історії», «Мистецтво – музика», «З концертної зали», «Публіцистика», «Здалека і зблизька», «Життя і знання», «Релігія і церква», «На злободенні теми», «Міста України», «Філософія і педагогіка», «Ми і наша мова», «Листи з советських концтаборів», «Хроніка опору», «У порядку дискусії», «Дещо про Канаду», «З музеїв», «Що пишуть інші», «Рецензії – огляди – нотатки», «З науки й техніки», «Культурно-мистецька хроніка», «З нових видань на Україні», «Наші розмови», «Спорт», «Усміхніться», «На медичні теми», «Цікава всячина», «Листи до редакції» та ін.

Ідейні засади журналу, орієнтовані на українців діаспори, суголосні зі шойно названими джерелами мовної стійкості в праці О. Траченка, їх Петро Волиняк окреслив уже в першому номері: «1. Християнські ідеї, як єдиний ґрунт існування людства, а відси й підтримка українських християнських Церков. 2. Активна участь у розбудові країн, в яких живемо, але з настановою, що українці не є об'єкт у цій розбудові, а свідомий своєї сили й ваги суб'єкт. 3. Пам'ятати, що ми українці і робити все можливе для визволення України, керуючись народною традицією, що «хто матір забуває – того Бог карає». Звідси моральна, а як стане можливим, то й матеріальна підтримка УПАрмії, яку створив цілий народ і яка тільки йому й належить, являючись тепер єдиною нашою діючою збройною силою. 4. Безкомпромісова боротьба з комунізмом, агентурою російського імперіалізму і найжахливішою пошестю людства взагалі. 5. Припинення, або хоч зменшення внутрішньо-української боротьби, бо вона знесилює націю» [24].

Концепцію журналу відображали і власні праці П. Волиняка на суспільно-політичну проблематику, надруковані на сторінках журналу і скеровані на збереження знання про Україну і використання української мови як суспільного коду: «Гнучкість російської тактики» («Нові Дні», 1950, ч. 3), «Дещо про політику й культуру» («Нові Дні», 1950, ч. 5), «Процес СБУ й СУМ-у – процес над воюючою Україною» («Нові Дні», 1950, ч. 6), «Кремль признався до злочинів» («Нові Дні», 1950, ч. 7) та ін.¹ Правда, для поширення примірників журналу в Канаді потрібні були книгарні або книжкові відділи у крамницях, але їх не було. У таких умовах виникали труднощі з поширенням журналу серед українців: «Нові Дні», виключаючи Вінніпег, розходяться в провінції Манітобі кількістю... трьох примірників! А в Манітобі ж за офіційною статистикою 1951 р. є 98 753 українці (в т. ч. у Вінніпезі 32 272). А на 22 613 українців Британської Колумбії я шлю аж... 6 примірників журналу! Правда симпатично? У той час на 23 383 українців в Торонто йде журналу понад 500 примірників. Що це? Чи там зібрались самі некультурні люди? Мабуть так, але й відсутність книгарень таки важить» [7].

Публікації журналу дозволяють розкрити зміст поняття «мовна стійкість» стосовно групи (меншості) на підставі нових ознак та прикладів до них, які можуть стати ілюстрацією категорії в різних курсах соціолінгвістики відповідно до тематики лекцій, практичних занять чи самостійної роботи студентів.

Ознака «Роль носіїв української мови в розбудові її функцій в іномовному середовищі»***(1) Кількісні показники української меншини в складі населення Канади***

Канада – багатонаціональна країна, у ній розвивається культура різних народів. За переписом 1941 р. у Канаді проживало 305 929 українців, у 1951 р. – 395 043; в 1961 – 473 337 осіб. Результати перепису Канади за 1961 р.: у складі 18 238 247 жителів Канади 473 337 було українців. Для порівняння: ангlosаксів 7 996 669, французів 5 540 346, німців 1 049 599, українців – 473 337, італійців – 450 351, з Нідерландів 429 679, скандинавців 386 534, поляків 323 517, індіанців та ескімосів – 220 121 та ін. Українська спільнота займає 4 місце за кількістю представників меншостей Канади. У провінції Онтаріо проживало 127 911 (2,05%) осіб, в Алберті 105 923 (7,95%), у Манітобі 105 372 (11,43%), провінцію Саскачеван обрали 78 851 (8,52%) українців, у Британській Колумбії було 35,640 (2,18%) представників групи, у Квебеку – 16 588 (0,31%), Новій Шотландії 1 763 (0,24%), Нью-Брансвіку 379 (0,06%), у Північно-Західній території проживало 358 (1,55%) осіб, у Юконі 345 (2,35%), Ньюфаундленді 141 (0,03%), на острові Принца Едварда всього 66 (0,06%) (с. 31) носіїв української мови. Які тенденції? Автор публікації передбачав, що через 10 років українська спільнота

¹ Усі статті з розділу «Список статей П. К. Волиняка, надрукованих у «Нових днях», містить праця: Волиняк П. Поговоримо відверто. Вибрані статті й оповідання (Торонто, 1975) [26, с. 641–659].

буде на 5 місці, тому що міграція з Італії є дуже активною, а склад українців не поповнюється ззовні. Наприклад, в 1961 р. кількість вірян греко-католицької церкви не виросла: очевидно, частина з них перейшла до інших церков [21].

(2) Діяльність носіїв української мови в Торонто (1950 рік)

Це одне із найбільших міст Канади (близько 200 тисяч осіб), в якому в 1950 р. проживали носії української мови. Українці потрапили в Канаду після Першої і Другої світових воєн, їх було 15 тисяч офіційно визнаних осіб, а насправді 25 тисяч за неофіційною статистикою. Усі суспільно важливі інституції українців знаходяться приблизно в одному районі міста. Сфери вживання української мови: релігійна (є дві церкви, православна і греко-католицька); громадське життя (Український Народний Дім), видавнича справа (редакції часописів), виробнича діяльність (низка українських фірм), спортивне життя (товариство «Україна»), культурна діяльність (хор, аматорський гурток, капела бандуристів), освітнє і наукове життя (НТШ, школи) та ін. Функції української мови: комунікативна, освітня, наукова і єдності громади та ін., які відображені в різних видах діяльності та в її результатах. Так, віряни греко-католицької церкви організували друкарню і видавництво «Наша Мета», планують створити кафедру, яка стане центром Східного Екзархату. Православна громада вибудувала храм-кафедру Св. Володимира (1948 р.), у ньому є хор, бібліотека і майно на 400 тис. доларів, вона отримає свого єпископа і стане важливим релігійним центром на сході Канади. У місті працювало Українське національне об'єднання, яке буде новий коледж з першою українською друкарнею, молодь відвідує юнацькі організації, зокрема Спілку української молоді і Пласт. Є відомий чоловічий хор «Прометей». Крім нього, при Українському народному домі теж є хор, аматорський гурток поставив оперу «Катерина», виступає капела бандуристів [3]. У місті існує найбільша серед інших українська бібліотека з 5 тис. томів. Спортивне товариство «Україна» вже здобуло першість в 1949 р. й увійшло до канадської Державної ліги Копаного м'яча. Преса представлена низкою видань, а саме: «Український робітник», «Гомін України», «Наш Вік», «На Варті», «Лемківщина», «Наша Мета», «Світло», «Нові Дні», цьому посприяла найкраща у місті українська друкарня ОО Василян, яку перевезли з провінції Альберта. Наукове життя меншості згуртоване навколо канадського відділу Наукового товариства імені Тараса Шевченка, українську мову в місцевому університеті викладає проф. д-р Ю.Геник-Березовський¹.

(3) Діяльність носіїв української мови в таборі переміщених осіб «Лексенфельд» (Австрія, 1950 р.)

Табори Ді-Пі (з англ. Displaced Persons), іншими словами, табори українських біженців існували в 1945–1950 р. на території Західної Німеччини, Австрії та Італії. У них перебували примусові робітники, військові та цивільні біженці (покинули Україну через очікувані репресії з боку радянської влади, яка поверталася з радянською армією). Всього в 125 таборах було біля 200 тис. українців, табір Ді-Пі «Лексенфельд» (Австрія) – один з них. Носії української мови: колишні оstarбайтери (вивезені нацистами з окупованих територій на роботу в Німеччину), які створили табір у перші дні приходу американської армії до Зальцбурга 1945 р.; у майбутньому табір став культурним центром українців Австрії в 1945–1950 рр. У ньому були такі сфери вживання української мови: громадська (створено перший український комітет, який очолив адвокат Ю.Налисник), видавнича (видавництво «Нові дні» розпочало друк першої української газети в повоєнній Європі, а пізніше книг і журналів), культурна (працював театр, очолив оперний режисер С. Бутовський, який поставив опери «Катерина», «Запорожець за Дунаєм», «Наталка Полтавка», «Кармен», виступали на сцені табору співаки і піаністи); створено Спілку українських літераторів, науковців і митців у складі Юрія Клена, Докії Гуменної, яка тут написала роман «Діти Чумацького шляху», проф. І. Раковського, художника М. Бутовича), освітня (українська гімназія, народний університет), релігійна (православна і греко-католицька церкви) [9]. Функції української мови у цих різних сферах діяльності українців: комунікативна, пізнавальна, освітня, єдності та ін.

(4) Організаційні заходи для підтримки української історії, культури та мови в Канаді

У Вінніпезі 9–12 липня 1959 р. відбувся 6-й Конгрес українців Канади (550 делегатів). Виступали представники усіх організацій, зокрема найбільших – Ліги Визволення України та Комітету Українців Канади; у склад опозиції потрапили представники комуністичної організації. Конгрес розглянув питання: «1. Маніфестація української сили і єдності в Канаді; 2. Відзначення 250-ліття смерті великого гетьмана України Івана Мазепи і підкреслення тягlosti боротьби українського народу з російським окупантом; 3. Будова пам'ятника Тарасові Шевченкові в Канаді (перед парламентом Манітоби у Вінніпезі) в 1961 році (до сторіччя смерті поета) і створення мільйонного фонду ім. Тараса Шевченка, який став би матеріальною базою для дальшого розвитку української культури в Канаді; 4. Поліпшення праці українських шкіл, справи української культури в Канаді взагалі та цілий ряд менших справ (зміни в статуті Комітету Українців Канади тощо, тощо)» [8, с. 16]. Під час роботи Конгресу працювали комісії: організаційна, фінансова, політична, культурно-освітня, фермерська, робітничка, рідношкільна, Шевченківська (у справі будови пам'ятника), у справі Шевченківської фундації. Перед учасниками виступив прем'єр-міністр Канади Джон Діфенбейкер (1957–1963), який почав свою промову українською мовою (жартуючи, що «його українська вимова краща від вимови голови міста – українця, і що як приїде королева, то їй спершу скажуть, що коли Вінніпег і вся провінція Манітоба багаті й гарні, то це у великій мірі наслідок праці українських поселенців» [8, с. 22]). На

¹ Ю. Геник-Березовський (1906–1952) – випускник Ягеллонського університету 1933 р., автор наукових праць з діалектології, в університеті Торонто з 1948 р., викладав українську та польську мови.

концерті в честь Івана Мазепи виступав канадійський політик Лестер Пірсон (майбутній прем'єр-міністр Канади, лауреат Нобелівської премії миру 1957 р. за свою роль у подоланні суецької кризи), який теж відзначив вклад українців у розбудову Канади, стверджуючи, що всі канадці знають про Івана Мазепу та Тараса Шевченка як символів незнищенного духу свободи [8, с. 23].

Ознака «Вивчення української мови за межами материкової України»

(1) Наявність і поширення підручників для вивчення української мови (Канада)

Видавництво «Нові дні» (Торонто, Канада) пропонувало підручники, які можна було придбати для дітей та дорослих: *Л. Демолович*. Буквар. Друге поправлене видання. За ред., змінами і доповненнями П. Волиняка. 100 сторінок; *П. Волиняк*. Барвінок. Друге поширене видання. Читанка для 2-ї класи. 108 сторінок; *П. Волиняк*. Київ. Читанка для 3-ї класи. 112 сторінок; *П. Волиняк*. Лани. Читанка для 4-ї класи. 96 сторінок; *П. Дніпро*. Читанка для 5-ї класи. 112 сторінок. Щодо читанок була ремарка: «...ілюстровані, мають нові літературно досконалі тексти, написані сучасною літературною мовою та сучасним правописом, мають багато контрольних запитань та завдань для самостійної праці учня» [10] Була інформація про наукову монографію В. Чаплєнка «Українська літературна мова, її виникнення і розвиток» (рік видання не вказано).

Рецензія Дмитра Чуба на читанки вийшла в Аделаїді (Австралія), куди українці прибули з таборів переміщених осіб в Європі. Рецензент схвально оцінив три читанки Петра Волиняка, які нові і не скопійовані зі старих видань, а найважливіше – піднімають нові теми. «Якщо під московською чи польською окупаціями були одні обставини і можливості, то наше еміграційне життя, хоч дуже невідрадне щодо творення шкіл і виховання дітей, все ж дає право створити підручники більш повноцінні, зокрема в національному значенні, бо на зміст їх не тиснутиме ніякий окупант. Тим то, переглядаючи ці три читанки П. Волиняка, що вийшли з друку в Канаді, ми відразу бачимо, що від них дихає свіжим матеріалом, не збитим, не перестарілим», – писав рецензент. Він підкреслив актуальні тексти для читання, тому що в читанках відображено і боротьбу з окупантами, і голод в Україні (П. Волиняк «Васильків лист»), і заслання українців (М. Пронченко «Скрізь ми були», С. Підгайний «Втеча з Соловоків») та визвольні змагання (Яр Славутич «Карпатські січовики», П. Тичина «В роковини Крут»), розкрито постать вождя України – Головного Отамана Симона Петлюри (М. Щербак «Отаман Петлюра», П. Волиняк «Симон Петлюра»), був вірш про рідну мову (І. Багрянний «Рідна мова»), тексти про українські звичаї та старовину. Автор рецензії пояснював, що «в читанках для старших класів автор дає більше матеріалу на теми історичні, патріотичні та протибільшовицькі, а в молодих переважають пізнавальні, світоглядні та фантастичні. Дуже добре також, що в читанці для п'ятої класи знаходимо вже найелементарніші відомості з теорії літератури, як визначення жанрів казки, байок, балади, думи, визначення рими, строфи і т. д.». Рецензент відзначав мову текстів читанок – без русизмів, орфографічних помилок, зайвої лексики (на противагу до читанок Миколи Матвійчука). Д. Чуб також характеризує підручники з української мови Дмитра Кислиці та підручник з фізичної географії Петра Волиняка [31].

(2) Обговорення якості викладання предметів у школах українознавства (Канада)

Дискусію про стан шкіл українознавства для школярів розпочав Ілля Демиденко. Відзначив недоліки навчання: 1) мало учнів, хоча це національний обов'язок батьків, щоб діти відвідували такі школи; 2) розпорошена педагогічна спільнота, директорами шкіл в православних парафіях є настоятелі, тому все викладання здійснено за традиціями дяківської школи; «парафіяльне керівництво виключає можливість творення єдиної школи українознавства незалежно від віросповідання»; 4) програми шкіл мають недоліки, наприклад, спочатку тема про І.Мазепу, потім про І. Виговського і Ю. Хмельницького; 5) погані приміщення. Автор підкреслює не український, а канадський чи американський зміст дитячого життя: усі товариські ігри та забави відбуваються англійською мовою, тому що дорослі не навчили українського дозвілля. І.Демиденко вважає, що завдання української школи «дати не тільки формальні знання, читати, писати та дещо з літератури, географії й історії, але головне допомогти в щоденному житті дитини виповнити її душу українським змістом» [11, с. 11]. І.Демиденко звертає увагу на вивчення предметів, якими діти перевантажені («Природа України», «Господарство України», «Археологія України»), адже всю потрібну інформацію школярі отримують з курсу «Географія України». Щодо вивчення української мови, то автор вважає, що програма переобтяжена правилами, краще звертати увагу на живу мову, важливо вчити дітей української мови, а не діалектів (а педагоги пропонують спершу вивчати діалекти, а потім літературну мову), підкреслює відсутність єдиного для всіх правопису (підтримує думку В. Чаплєнка, що треба усі прийняти один правопис, очевидно, це мав би бути харківський 1929 р.), порівнює методики викладання англійської та української мов (вчителі англійської відразу починають навчати літературною мовою, а не сленгом). Підсумовує: «Сумно, панове педагоги! Ми так старанно вивчаємо чужі мови, а своєї дастьбіг, а головне – не доросли до розуміння, що один нарід мусить мати одну мову й один правопис» [11, с. 11]. Пропозиції автора ілюструють орієнтацію на збереження мовної стійкості українців як меншості: «1. Школи українознавства мають багато недоліків, зокрема невідповідні програми й підручники. Потрібно їх зробити реальними, наближеними до сучасного життя. При складанні їх потрібно також врахувати програми й методи навчання в школах нової батьківщини й нове оточення. 2. Змагатися, щоб навчання було не примусовим, а заохочувати дітей до нього. Дуже важливим, особливо в нижчих класах, провадити більш виховних міроприємств: інсценізація, співи,

українські народні танці, веснянки, гагілки і т. д. 3. Вважати, що завданням школи українознавства є виховати не тільки певний сентимент до України, але й виховати також культурнішого й повноціннішого громадянина нової батьківщини. Останнє часом є переконливішим, особливо для старших дітей. 4. У підручниках мусить бути соборний зміст, відсутність партійної чи іншої групової тенденції і нетолеранції окремих віросповідань. 5. Прийняти до здійснення гасло: ОДИН НАРІД, ОДНА МОВА І ОДИН ПРАВОПИС. Усіх мусить зобов'язувати харківський правопис 1929 року. 6. Створити єдиний Шкільний Центр. Це може бути Шкільна Рада при УКК¹, якщо до неї будуть допущені фахові сили з усіх українських земель. В разі ж відмови, тоді треба рішуче відмежуватися від УКК і творити Шкільний Центр, незалежний від нього. Вважати, що справа навчання й виховання дітей і молоді є найвища для нас політика» [11, с. 10–12].

(3) Організація шкіл для українських дітей (Австралія)

Досвід Австралії розкривають Дмитро Нитченко – як Голова Української центральної шкільної ради і Марія Осідач, її секретар. 19 серпня 1962 р. ця інституція відзначала 10-річчя українського шкільництва. Результати діяльності: 42 рідні школи з семирічним навчанням, 6 дворічних шкіл українознавства, створених на базі семирічок, три музичні школи, навчалось 2235 учнів, працювало 142 вчителі [27, с. 26].

Ознака «Дотримання єдиних норм наукового стилю»

(1) Обговорення мови наукових видань (концепція Василя Чапленка)

Василь Чапленко – український письменник, мовознавець, критик, дійсний член УВАН та НТШ у Канаді. Дослідник підняв тему про українську та іноземні мови в публікаціях наукових видань у зв'язку із повідомленням про перехід єдиного наукового українського українознавчого журналу «Український історик» на різні мови і перетворення його, як він писав, у «ненормальне гібридне видання». Редактор-видавець Любомир Винар не підтримував думки тих, хто бачив цей науковий журнал тільки українськомовним, за діями редактора – бажання розширити коло дописувачів та популяризувати українську тему серед іномовних авторів. В. Чапленко передбачає, що в складі нових авторів будуть «науковці українського походження, які замість того, щоб вивчати мови своїх батьків і писати нею та розвивати її в науковому вжитку далі, підуть лінійкою найменшого опору, асимілюючись і пропадаючи для української науки». В. Чапленко підкреслює загрозу асиміляції; він бере до уваги читачів-українців Німеччини, Франції, Бразилії, Аргентини і підтримує українськомовні публікації. На прикладі англomовної статті Яра Славутича про закінчення іменників давального відмінка *-ovi, -evi, -u, io* В. Чапленко ставить риторичне питання, чи комусь із іномовних авторів цікаво знати про це закінчення? Тому він пропонує: «чужими мовами треба публікувати тільки те, що має значення для всіх народів, а не тільки для українців», хоча і такі «праці треба спочатку публікувати рідною мовою», оскільки друк іноземними мовами – це вияв «почуття етнічної неповноцінності». За приклад для В. Чапленка виступає Михайло Драгоманов, який «для пропаганди української справи користувався різними мовами», однак перший український науковий журнал видавав тільки українською. Крім того, писав В. Чапленко, перехід «Українського історика» на англійську, німецьку та французьку мови публікацій може вплинути на тих передплатників, які виписували журнал з патріотичних міркувань [29, с. 20–21].

Ознака «Зв'язки з культурою та наукою материкової України»

(1) Рецензії на українські періодичні видання

Василь Чапленко рецензував журнал, головним редактором якого був Іван Білодід, а заступниками – Микола Пилинський та Віталій Русанівський. Рецензент акцентує на мовній політиці УРСР, тому що І. Білодід продовжував розробляти теорію «двомовності» українців СРСР (про що свідчили його праці і виданий за його редакцією «Російсько-український словник соціально-економічної лексики», який містив русизми). У програмній статті журналу (автори І. Білодід та О. Мельничук) повторюється положення (як вважав В. Чапленко, «абсурдне з погляду наукового мовознавства») про роль національних мов у «зближенні соціалістичних націй», зазначено, що в УРСР українська мова є основним об'єктом дослідження, але вивчається і російська мова як мова міжнародного спілкування в СРСР та мова його комунікації зі світом. В. Чапленко аналізує й інші публікації авторів журналу: «Методи дослідження граматичного матеріалу і теорія граматики В. Русанівського, «Проблеми структурної лінгвістики та її розвиток на Україні» В. Перебийніс, «Основні здобутки й першочергові завдання української лексикографії» Л. Паламарчука, а також розкриває концепцію українсько-російського словника в 6-ти томах, роботу над тлумачним словником української мови, друк якого ще не розпочався, ідею створення «Етимологічного словника української мови», над яким вже працює колектив під керівництвом О. Мельничука, згадує роботу на історичним словником у Львові під керівництвом Л. Гумецької, над фразеологічним словником у Харкові – Ф. Медведєва, словником синонімів у Дніпропетровську – В. Ващенко. В. Чапленко аналізує публікації М. Кочергана, В. Коптілова, М. Худаша. Вказавши на приклади русизмів в мові журналу, рецензент все ж підсумував, що «поява видання – відрядне явище, і його треба від щирого серця вітати» [30, с. 15–16].

(2) Придбання книг, виданих в Україні

¹ Шкільна Рада при УКК (Ukrainian Educational Council- UCCA) була центральним органом шкіл українознавства в США.

Носії української мови могли придбати видані в Україні книги. Наприклад, по 19 центів можна було купити: *Вірші та поеми*. М. Упенік. Видавництво «Молодь». Київ, 1960; *Серед зелених лісів*. В. Москалець. Повість. Видавництво «Радянський письменник». Київ, 1962; *Крій та шиття білизни*. Держвидав технічної літератури УРСР, Київ, 1959; *Марсіянські «зайці»*. О. Бердник. Науково-фантастичні оповідання. Держвидав дитячої літератури. Київ 1962; *Визначний український графік*. О. Довгаль. Держвидав образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР. Київ. 1962; *Сучасна та минула фауна західних областей України*. Видавництво АН УРСР. Київ. 1963; *Шлях на схід*. Г. Плоткін. Держвидав художньої літератури. Київ. 1963. По 39 центів можна було придбати: *Вінок Тарасові Шевченку*. Оповідання. Видавництво «Радянський письменник». Київ, 1963; *Іду, Галактико*. М. Котиш. Документальна повість про космонавта. Видавництво «Молодь», Київ. 1963. *Племінна робота з породами великої рогатої худоби*. Держвидав сільськогосподарської літератури. Київ, 1963. *Трудна любов*. В. Кучер. Роман. Держлітвидав. Київ, 1963. *Художники*. І. Волошин. Роман. Видавництво «Молодь». Київ, 1963; *Незорана нива*. П. Ілліницький. Роман. Переклад з словацької. Обласне видавництво. Ужгород. 1955. *Політична економія*. Підручник. Видавництво політичної літератури. Київ, 1959. *Дослідження з мовознавства*. Інститут мовознавства ім. О. Потебні. Видавництво АН УРСР. Київ, 1963 та ін. [28, с. 20].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок

Аналіз публікацій журналу «Нові Дні» за 1950-1967рр. засвідчив, що ознаки поняття «мовна стійкість» щодо меншості українців за межами материкової України відображають шляхи збереження національної ідентичності в нових країнах проживання.

Мовну стійкість носіїв української мови підтримувала ідеологія національно-культурної роботи, яку розбудовували з урахуванням кількості носіїв української мови, їхньої діяльності та її перспектив, на підставі уваги до молодого покоління, яке б не втрачало знання української мови, історії та культури, до вирішення питання мовних норм чи зв'язків з материковою Україною.

Проаналізовані публікації дозволили виокремити нові ознаки поняття «мовна стійкість» щодо української меншості в країнах поселення, як «роль носіїв української мови в розбудові її функцій в іномовному середовищі» (приклади: кількісні показники української меншини в складі населення Канади, діяльність носіїв української мови в Торонто 1950 року, діяльність носіїв української мови в таборі переміщених осіб «Лексенфельд» в Австрії 1950 р., організаційні заходи для підтримки української історії, культури та мови в Канаді); «вивчення української мови за межами материкової України» (приклади: наявність і поширення підручників для вивчення української мови та обговорення якості викладання предметів у школах українознавства в Канаді, організація шкіл для українських дітей в Австралії); «дотримання єдиних норм наукового стилю» (приклад: обговорення мови наукових видань); «зв'язки з культурою та наукою материкової України» (приклади: рецензії на українські періодичні видання; придбання книг, виданих в Україні). Виокремлені ознаки ілюструють зв'язки з джерелами мовної стійкості індивіда і народу, тобто з розглянутими вище національною традицією, збереженням національної свідомості та солідарністю, національною культурою і співробітництвом з народами країни проживання.

Звідси зміст поняття «мовна стійкість» потребує не тільки свого уточнення до категорії «мовна стійкість індивіда, групи, народу», але й нової форми вираження – терміна *мовна стійкість індивіда, групи, народу*.

Перспективи дослідження полягають у пошуках аргументації змісту поняття «мовна стійкість індивіда, групи, народу» в неопрацьованих публікаціях журналу «Нові дні» за 1969–1997 рр.

Література

1. Ажнюк Б. М. Мовна єдність нації: діаспора й Україна. К., 1999.
2. Біловус Л. Українськомовна періодика української діаспори США у збереженні національної ідентичності (1991–2017 рр.). Тернопіль : Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2019.
3. Бобер Ю. Королева міст Канади. *Нові дні*. 1950. Ч. 1. С. 13–14. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/6955/file.pdf>
4. Боровик М. Українсько-канадська преса та її значення для української меншини в Канаді. Мюнхен, 1977. 342 с.
5. Василенко А. М. Історико-правове розуміння діаспор та національних меншин. *Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство*. Чернівці : Червона Рута, 2007. Вип. 402. С. 56–63.
6. Вийшла з друку нова наукова праця проф. В. Чапленка. *Нові Дні*. 1955. Ч. 69. С. 24. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/2583/file.pdf>
7. Волиняк П. Від Торонто до Вінніпегу. Поговоримо відверто. Вибрані статті й оповідання / Петро Волиняк. Торонто : Нові Дні, 1975. С. 3–36. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/11048/file.pdf>
8. Волиняк П. Шостий Конгрес українців Канади. *Нові Дні*. 1959. Ч. 116. С. 16–23. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/15129/file.pdf>

9. Все йде, все минає... *Нові дні*. 1950. Ч. 1. С. 15. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/6955/file.pdf>
10. Вчителі, батьки, священики! *Нові Дні*. 1955. Ч. 69. С. 11. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/2583/file.pdf>
11. Демиденко І. Безнадійний стан шкіл українознавства. *Нові Дні*. 1962. Ч. 152. С. 10–12. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/14450/file.pdf>
12. Загнітко. А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Т. 3. П-С. Донецьк : ДонНУ, 2012.
13. Зубик А. Українська діаспора: суспільно-географічне дослідження : монографія. Львів : ПРОСТІР-М, 2019.
14. Карпенко О. *Що таке мовна стійкість – ознаки та приклади*. Tvir.net.UA. 24 травня 2024 р. URL : <https://tvir.net.ua/shho-take-movna-stijkist-oznaki-i-prikjadi>
15. Козак С. Часопис «Українські вісті» як джерело до вивчення особливостей функціонування журналу «Нові дні» (Канада, 1950 — 1997). Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства. 2020. Вип. 10. С. 3–13. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001338739>
16. Козачевська Л., Сидоренко О. Мова української діаспори як віддзеркалення мовної свідомості та мовної діяльності носіїв-білінгвів. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. Вип. 46(2). С. 142–151.
17. Костів О., Мазурик Д. Курс «Методика викладання фахових дисциплін» у становленні професійної компетентності магістрів-філологів. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2020. Вип. 72. С. 219–231. URL : <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/philology/article/view/10924/11177>
18. Масенко Л. Т. *Великий Українець (життєвий і творчий шлях Юрія Шевельова)*. Академічна традиція українського зарубіжжя: історія і сучасність : *liber amicorum* на пошану проф. Альберта Кіні / відп. ред. Ігор Гирич, Леонід Рудницький. Нью-Йорк ; Київ : Простір, 2021. С. 232–248.
19. Мацюк Г. Образ мови в суспільстві: методологія конструювання в науковому дискурсі Я. Б. Рудницького (1910–1995). *На сторожі слова : зб. наук. праць на пошану професора Василя Грещука*. Івано-Франківськ, 2019. С. 203–213.
20. Мова і мовознавство в духовному житті суспільства : монографія. Київ : Видав. дім Дмитра Бураго, 2007.
21. Населення Канади за переписом 1961 р. *Нові дні*. 1962. Ч. 152.с. 31. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/14450/file.pdf>
22. Новікова А. Особливості української мови у періодиці Канади: правопис, лексика, стилістика. Львів, 2022. URL : <https://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/Novikova-A.-Osoblyvosti-ukrainskoi-movy-u-periodytsi-Kanady.pdf>
23. Ренчка І. Є. Мовна поведінка та мовна стійкість українців в умовах російсько-української війни (за романом Тамари Горіха Зерня «Доця»). *Українська мова*. 2020. № 3. С. 75–91. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001189071>
24. Слово до читачів. *Нові дні*. 1950. №1. Зворот титульного аркуша. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/6955/file.pdf>
25. Соціолінгвістика: Інтеграційний напрям досліджень. Навчальна дисципліна : монографія / [Г. Мацюк, О. Горда, А. Чучвара та ін.] ; за ред. Галини Мацюк. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 280 с.
26. *Список статей П. К. Волиняка, надрукованих у «Нових днях»*. Волиняк П. Поговоримо відверто. *Вибрані статті й оповідання*. Торонто : *Нові Дні*, 1975. С. 641–659. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/11048/file.pdf>
27. Українська центральна шкільна Рада. Австралія. *Нові дні*. 1962.,152.С.26. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/14450/file.pdf>.
28. Фірма Українська книга. *Нові дні*. 1967. Ч. 207. с. 20.
29. Чапленко В. «Український історик» на асиміляційному етапі. *Нові дні*. 1969. Ч. 239. С. 20-21. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/18193/file.pdf>.
30. Чапленко В. Перше число журналу «Мовознавство». *Нові Дні*. 1967/ Ч. 207. С. 15–16. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/15864/file.pdf>
31. Чуб Д. Шкільні підручники для всіх клас українських шкіл на еміграції. *Нові дні*. 1969. Ч. 239. С. 33. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/18193/file.pdf>
32. Яблонський М. Я. Часопис «Нові Дні»: рубрики «Читачі пишуть» та наше листування як складник редакторської політики Петра Волиняка (матеріали 1960 р.). *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Соціальні комунікації»*. 2016. Вип. 16. С. 164–172.

References

1. Azhnyuk B. M. *Movna jednistj naciji: diaspora j Ukrajinu*. K., 1999.
2. Bilovus L. *Ukrainsjkomovna periodyka ukrainsjkoji diaspory SSHa u zberezheni nacionaljnoji identychnosti (1991–2017 rr.)*. Ternopilj : Ternopiljskij nac. ped. un-t im. V. Ghnatjuka, 2019.
3. Bober Ju. *Koroleva mist Kanady. Novi dni*. 1950. Ch. 1. S. 13–14. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/6955/file.pdf>
4. Borovyk M. *Ukrainsjko-kanadsjka presa ta jiji znachennja dlja ukrainsjkoji menshyny v Kanadi*. Mjnkhen, 1977. 342 s.

5. Vasylenko A. M. Istoryko-pravove rozuminnja diaspor ta nacionalnykh menshyn. *Naukovyj visnyk Chernivets'kogo universytetu. Pravoznavstvo*. Chernivci : Chervona Ruta, 2007. Vyp. 402. S. 56–63.
6. Vyjshla z druku nova naukova pracia prof. V. Chaplenka. *Novi Dni*. 1955. Ch. 69. S. 24. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/2583/file.pdf>
7. Volynjak P. Vid Toronto do Vinnipegahu. *Poghovorymo vidverto. Vybrani staty j opovidannja* / Petro Volynjak. Toronto : Novi Dni, 1975. S. 3–36. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/11048/file.pdf>
8. Volynjak P. Shostyj Konghres ukrajinciv Kanady. *Novi Dni*. 1959. Ch. 116. S. 16–23. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/15129/file.pdf>
9. Vse jde, vse mynaje... *Novi dni*. 1950. Ch. 1. S. 15. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/6955/file.pdf>
10. Vchyteli, batjky, svjashhenyky! *Novi Dni*. 1955. Ch. 69. S. 11. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/2583/file.pdf>
11. Demydenko I. Beznadijnij stan shkil ukrajinoznavstva. *Novi Dni*. 1962. Ch. 152. S. 10–12. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/14450/file.pdf>
12. Zaghnitko. A. Slovyk suchasnoji linghivistyky: ponjattja i terminy. T. 3. P-S. Donecjk : DonNU, 2012.
13. Zubyk A. Ukrajinsjka diaspora: suspiljno-gheografichne doslidzhennja : monohrafiya. Ljviv : PROSTIR M, 2019.
14. Karpenko O. Shho take movna stijkistj – oznaky ta pryklady. *Tvir.net.UA*. 24 travnja 2024 r. URL : <https://tvir.net.ua/shho-take-movna-stijkist-oznaki-i-priklady>
15. Kozak S. Chasopys «Ukrajinsjki visti» jak dzherelo do vyvchennja osoblyvostej funkcionuvannja zhurnal «Novi dni» (Kanada, 1950 — 1997). *Zbirnyk pracj Naukovo-doslidnogo instytutu presoznavstva*. 2020. Vyp. 10. S. 3–13. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001338739>
16. Kozachevsjka L., Sydorenko O. Mova ukrajinsjkoji diaspori jak viddzermalennja movnoji svidomosti ta movnoji dijalnosti nosiviv-bilingviv. *Movni i konceptualni kartyny svitu*. 2013. Vyp. 46(2). S. 142–151.
17. Kostiv O., Mazuryk D. Kurs «Metodyka vykladannja fakhovykh dyscyplin» u stanovleni profesijnoji kompetentnosti maghistriv-filologhiv. *Visnyk Ljvivs'kogo universytetu. Serija filologhichna*. 2020. Vyp. 72. S. 219–231. URL : <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/philology/article/view/10924/11177>
18. Masenko L. T. Velykyj Ukrajiniec (zhyttjevyj i tvorchyj shljakh Jurija Sheveljova). *Akademichna tradycja ukrajins'kogo zarubizhzhja: istorija i suchasnistj* : liber amicorum na poshanu prof. Aljberta Kipy / vidp. red. Ighor Ghyrych, Leonid Rudnyckyj. Njju-Jork ; Kyjiv : Prostir, 2021. S. 232–248.
19. Macjuk Gh. Obraz movy v suspilstvi: metodologhija konstruvannja v naukovomu dyskursi Ja. B. Rudnyckogho (1910–1995). *Na storozhi slova* : zb. nauk. pracj na poshanu profesora Vasylja Ghreshhuka. Ivano-Frankivsk, 2019. S. 203–213.
20. Mova i movoznavstvo v dukhovnomu zhytti suspilstva : monohrafiya. Kyjiv : Vydav. dim Dmytra Buragho, 2007.
21. Naseleennja Kanady za perepysom 1961 r. *Novi dni*. 1962. Ch. 152. S. 31. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/14450/file.pdf>
22. Novikova A. Osoblyvosti ukrajinsjkoji movy u periodyzi Kanady: pravopys, leksyka, stylistyka. Ljviv, 2022. URL : <https://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/Novikova-A.-Osoblyvosti-ukrainskoi-movy-u-periodytsi-Kanady.pdf>
23. Renchka I. Je. Movna povedinka ta movna stijkistj ukrajinciv v umovakh rosijnsko-ukrajinsjkoji vijny (za romanom Tamary Ghorikha Zemja «Docja»). *Ukrajinsjka mova*. 2020. # 3. S. 75–91. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001189071>
24. Slovo do chytachiv. *Novi dni*. 1950. nr 1. Zvorot tytulnogho arkusha. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/6955/file.pdf>
25. Sociolinghivistyka: Integhracijnyj naprjam doslidzenj. Navchaljna dyscyplina : monohrafiya / [Gh. Macjuk, O. Ghorda, A. Chuchvara ta in.]; za red. Ghalyny Macjuk. Ljviv : LNU imeni Ivana Franka, 2021. 280 s.
26. Spysok statej P. K. Volynjaka, nadrukovanykh u «Novykh dnjakh». Volynjak P. *Poghovorymo vidverto*. Vybrani staty j opovidannja. Toronto : Novi Dni, 1975. S. 641–659. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/11048/file.pdf>
27. Ukrajinsjka centraljna shkiljna Rada. Avstralija. *Novi dni*. 1962. 152. S. 26. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/14450/file.pdf>
28. Firma Ukrajinsjka knygha. *Novi dni*. 1967. Ch. 207. s. 20.
29. Chaplenko V. «Ukrajinsjkyj istoryk» na asymilacijnomu etapi. *Novi dni*. 1969. Ch. 239. S. 20–21. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/18193/file.pdf>
30. Chaplenko V. Pershe chyslo zhurnal «Movoznavstvo». *Novi Dni*. 1967/ Ch. 207. S. 15–16. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/15864/file.pdf>
31. Chub D. Shkiljni pidruchnyky dlja vsikh kljas ukrajinsjkykh shkil na emigraciji. *Novi dni*. 1969. Ch. 239. S. 33. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/18193/file.pdf>
32. Jablonsjkyj M. Ja. Chasopys «Novi Dni»: rubryky «Chytachi pyshutj» ta nashe lystuvannja jak skladnyk redaktorsjkoji polityky Petra Volynjaka (materialy 1960 r.). *Visnyk Dnipropetrovskogo universytetu. Serija «Socialni komunikaciji»*. 2016. Vyp. 16. S. 164–172.